

lönbötzetik meg). Metodikailag izgalmasabb a második, a szintén betűrendes tárgymutató. Voltaképpen összevont index, mivel ide sorolták be a leírásokban és az annotációkban előforduló földrajzi és területi neveket, továbbá az ún. tárgyi személyneveket (akik az egyes közleményekben nem szerzőként szerepelnek) is. Gyakori az alárendelés (olykor két lépcsőben) és ritkább az utaló. Más megyékben, településeken is megfontolásra ajánlható a tárgyszavak megválasztása.

Minekutána Pécs egyike az ország nagyobb városainak, valamint történelmi múltja és gazdasági, kulturális jelentősége folytán szerepe egyáltalán nem korlátozható a szűken értelmezett lokalitásra, ez a településbibliográfia feltehetően érdeklődést kelt hazánk más városaiban, megyéiben, továbbá a határon túli magyar területeken is. A könyvtárosok körében egészen bizonyosan, mert az összeállítás már csak méreténél fogva is arra készlet, hogy különös figyelemben részesítsük. Ne sajnáljuk az időt, vegyük gyakran a kezünkbe, gondolkodjunk el a benne foglaltakon, mérlegeljük elfogulatlanul a módszertani megoldásait. Hiszen Surján Miklós és segítőitársai olyan munkával gazdagították a magyarországi bibliográfiai irodalmat, amely metodikai szempontból nemcsak a majdani nyomtatott, hanem a szaporodó számban elektronikus úton előállítandó címjegyzékek készítői számára is rengeteg megfontolandó tanulással szolgálhat.

(Pécs bibliográfiája. Szerk. Surján Miklós. Pécs, 2008. Pécs Története Alapítvány, 607 p.)

Bényei Miklós

Bényei Miklós tanulmányai, cikkei, recenziói

Szerkezet, rendezési elv

A kötet írásai két nagy egységbe soroltattak: a cím nélküli elsőben a szerző hosszabb lélegzetű művelődés-, könyv-, könyvtár- és sajtótörténeti dolgozataiba lapozhatunk bele. Jól elkülönül ennek a résznek az élén az a három tanulmány, amelyeket Bényei Miklós láthatólag a legfontosabb, általános témájú összegzéseknek érzett (a könyvkultúra utóbbi 200 évről, a magyar írásbeliség történetéről, valamint a közkönyvtárak feladatainak és helyzetének változásairól). Ezeket a XIX–XX. század művelődésügyének azok a – kronológiai rendben tárgyalt – kérdései követik, amelyekben Bényei kutatói pályája során „mélyfúrásokat” végzett az elmúlt 40-45 évben (ilyenek a reformkor magyar művelődésügyének a politikai harctól elválaszthatatlanul formálódó elképzelése; a szabadságharc előtt és után egyaránt háttérbe szorított Táncsics Mihály reformer elképzeléseinek bemutatása, a korszak eszmevilágát meghatározó gondolatok erőterében; vagy a 1930-as években a népi mozgalom ideológiája kapcsán új utakat kereső Márciusi Front törekvéseinek elemzése). Ahogyan az utóbb említettek külön fejezetbe is rendezhetők

lennének, ugyanez mondható el a XX. század legjelentősebb magyar bibliográfusai között számon tartott Bodor Antal, Csúry István és Kertész Gyula munkásságát értékelő dolgozatokra, a Magyar Nemzeti Bibliográfia fennállásának félszázados évfordulójáról megemlékező írásra, illetve a szerző közel egy évtizedes – az MKE Bibliográfiai Szekciójának élén végzett – tevékenységéről szóló beszámolóra. Ebből a tematikai rendből csupán két írás „lóg ki”: a debreceni KLTE informatikai szak indulásának körülményeiről vélhetően a személyes érintettség okán olvashatunk, míg a közművelődési könyvtárak kiadói tevékenységét taglaló összeállítás beválogatására nem kapunk magyarázatot.

Egyértelmű a második egység rendezője, hiszen ide a könyvismertetések és -kritikák kerültek, ugyancsak az írások tematikáját is figyelembe vevő kronológia mentén. A címeket átfutva biztosra vehetjük, hogy Bényei az elmúlt évtizedek valamennyi átfogó írás-, könyv-, könyvtár-, művelődéstörténeti munkáját kézbe vette – ahogyan nyilván a bibliográfiákat és folyóirat-repertóriumokat is –, ám a kötet terjedelmi korlátait figyelembe véve végül szelektálni volt kénytelen.

A legfontosabb témákról

Gondolatok a könyv- és könyvtári kultúra két évszázadáról címmel egy, a felsőfokú oktatás céljaira szánt szöveggyűjtemény részeként megjelent írás áll a kötet élén. A nagylélegzetű tanulmány kiter a jelzett időszak valamennyi lényeges, az emberi társadalom információhoz való viszonyát meghatározó jelenségre, a könyv – és általában az írott szó – fontosságára a művelődésben, a francia forradalom óta eltelt korok kultúrpolitikát (oktatást, könyvtárakat, cenzúrát) befolyásoló fordulóira. A szerző röviden áttekinti a könyvtárak típusait, alapításuk modelljeit, a szolgáltatások és a képzés fejlődését, a nemzetközi egységesítés és együttműködés fórumait. Mérleget vonva Bényei úgy látja (2001-ben), hogy „Az utóbbi évek törekvései, szakmai teljesítményei biztatóak: a professzionalizálódott szakma képviselői, nemzetközi és országos szervezetei, a könyvtár- és információtudomány művelői a jelek szerint képesek pozitívan reagálni a társadalmi és technológiai kihívásokra, eredményesen keresik a jövőbe átvezető megoldásokat és módszereket. Az ún. virtuális könyvtár valósága tényleg könyvtári valóság lehet.” (22. p.)

Ez a megállapítás már a hazai viszonyokra is utal. A magyarság írásbeliségének történeti idejét az őstörténettől a riasztó tünetként a XXI. századba is magunkkal hurcolt (újratermelődő?) funkcionális analfabétizmusig felvázoló rövid cikk után sorjáznak a művelődés- és eszmetörténet, illetve a sajtótörténet körébe tartozó dolgozatok. Egy gazdag jegyzetapparátussal megírt tanulmány (*Táncsics Mihály olvasmányai és könyvtára*) arról árulkodik, hogy Táncsics alakja, világszemlélete közel áll Bényeihez – nem lehet véletlen, hogy egy 1964-ből származó, ám akkor nyomtatásban meg nem jelent munkát fontosnak érzett belevenni az életműve keresztmetszetét adó válogatásba. (Kérdéses ugyanakkor, hogy az írás születése pillanatában haladó gondolkodóként, a későbbi történelmi események előfutáraként aposztrofált – és kortársaihoz mérten hosszú időn át kiemelten kezelt – Táncsics munkássága nem szorul-e rá arra, hogy a róla tett megállapításokat az elmúlt 44 év (!) objektívabb történetírásának fényében is megvizsgáljuk.) Rövidebben, ám

nem kevésbé alaposan tárgyalja a szerző Táncsics könyvtárügyi javaslatait, a recenziók között pedig a róla összeállított ajánló bibliográfiát.

Ami az ácseszéri jobbágyfiú számára elérhetetlen álom volt – vagyis hogy elképzeléseit még életében valóra váltva láthassa –, az (részben) megadatott Eötvös Józsefnek. Az első polgári kormány kultuszminiszterének ugyan húsz évet kellett várnia újabb megbízására, ám az 1868-as népiskolai törvény részeként intézkedések történtek az iskolai könyvtárak felállítására. Mint arra a Gángó Gábor könyvről (*Eötvös József könyvtára*) írott bírálatában Bényei rámutat, Eötvös könyvszeretete saját könyvgyűjteményén mérhető le igazán – az értékes olvasni való fontosságával csak az lehet tisztában, aki maga is értője a tudományoknak.

Táncsicshoz hasonlóan alacsony sorból indultak azok a tehetségek, akik a harmincas években – igaz, teljesen más politikai–gazdasági–eszmei konstellációban – létrehozták a Márciusi Frontot. És bár e szellemi mozgalom rövid fennállása alatt nem tudott egységes művelődésügyi programot felmutatni a magyar társadalomnak, az ebbe az irányba mutató erőfeszítések jól dokumentálhatók folyóirataik, lapjaik írásai alapján. És hogy Bényei érdeklődése a téma iránt nem a rendszerváltás közeledeivel ébredt fel, arra bizonyíték a népi írók hatására bekövetkezett változások vizsgálata a tiszaladányi olvasási szokásokban, 1967-ből.

A falukutatásnak köszönheti Bodor Antal (1875–1955) is azt a témát, amelynek kapcsán ma a legnagyobb bibliográfusok között emlegetik: ez pedig a *Magyarország helyismereti könyvészete 1527–1940* című monumentális vállalkozás (mintegy 14 000 cím 18 nyelven, tudományágak széles körét feltárva). Ennek folytatásaként Csomor Tibor összeállítását lehetne említeni, amelyről azonban Bényei már visszafogottabb lelkesedéssel nyilatkozott egy – ugyancsak a kötetben található, 1973-as – bírálatban. Ahogyan itt olvashatjuk: „*Ma sincs (...) határozottan definiálva a helyismeret, helytörténet, honismeret fogalma; nincs rendezve e területek egymáshoz való viszonya*” (231. p.).

Hasonlóan termékenyítő gondolatokat mutat fel a szerző Csűry István (1921–1980) életművéből. A leszűrt tanulságokat – amelyek ma ugyanúgy érvényesek, mint lejegyzésük idején – az alábbi három pontban foglalja össze: „*a bibliográfiai, tárgyban a könyvtári tevékenység fejlődésének egyik kulcskérdése a munka tervezésének és szervezésének magasabb színvonalra emelése, a rendszerszemlélet érvényesítése, a döntések és a gyakorlati tennivalók módszeres előkészítése (...); a könyvtáraknak mindenkor igazodniuk kell a tudományos megismerés, az információközvetítés egyetemes, illetve országos, sőt helyi (lokális) folyamatához.*” És talán a legfontosabb: „*a bibliográfia, mint az információk gyűjtése, feltárása és közvetítése tartalmi, sőt tudományos lényegű és alkotó feladat.*” (119. p.)

Ebbe a sorba kívánkozik Kertész Gyula munkásságának bemutatása is. A *magyar időszaki kiadványok egyedi repertóriumai* szerzőjének szerteágazó érdeklődése a bibliográfia-készítésben talált közös nevezőre. Bényei az ő munkásságában is talál az utókor számára példaértékű alapelveket: a rendszerszemléletet; a közgyűjtemények és könyvtárak/könyvtártípusok együttműködésének szorgalmazását; a történeti szemlélet érvényesítését a bibliográfusi munka során. Természetesen illik az említett személyiségek portréja mellé *A kurrens Magyar Nemzeti Bibliográfia ötven éve* című tanulmány, amely úgy érzékelteti a vállalkozás jelentőségét, hogy közben valamennyi szervezeti, elnevezésbeli módosítást is számba vesz.

Befejezés

Végezetül tennünk kell néhány kritikai megjegyzést is a kötetről. A címlapnál kezdve: a Táncsicstól kölcsönvett gondolatot ugyanúgy lehetett volna idézőjelek közé tenni, mint a róla szóló tanulmány élén. Úgy érezzük továbbá, hogy egy alkotói pályát bemutató reprezentatív válogatás mindenképpen megérdemelt volna egy plusz fejezetet, amelyben a kötet szerzője megismerteti olvasójával azokat a szempontokat, amelyek őt az összeállítás során vezették. Különösen érvényes ez akkor, ha ez az ív négy és fél évtizedet fog át, amely időszak sem a magyarországi kultúrpolitikában, sem általában véve a könyvtártudományban nem nevezhető eseménytelennek, alapvető változásoktól (paradigmaváltástól) mentesnek. Sőt! Ebben az érdeklődők bizonyára szívesen olvastak volna néhány bekezdésnyi tájékoztatást arról, hogy a kötetben súlyponti problémákként tárgyalt területeken milyen előrelépés történt a cikkek, tanulmányok születése óta.

A jelzett kifogások azonban nem vesznek el semmit abból a teljesítményből, amit a hatvanas évek közepe óta Bényei Miklós letett a magyar könyvtári szakirodalom és művelődéstörténet képzeletbeli asztalára. Ezt mindenki maga megítélheti, aki kézbe veszi válogatott írásainak kötetét.

(Bényei Miklós: Legyen minden helységben olvasóintézet. Könyv- és könyvtártörténeti tanulmányok és cikkek. Bp., 2008. Könyvtári Intézet, 264 p. /Továbbképzés felsőfokon/)

Vasbányai Ferenc

A Füzéki István Emlékérem 2008. évi díjazottja

OROSZ ISTVÁN

irodalomtörténész, gimnáziumi tanár, egyetemi docens és könyvtáros, Kecskemét város díszpolgára.

A 2008. október 22-i ünnepségen Biczák Péter, a Pest Megyei Könyvtár igazgatója ismertette az emlékérem alapításának történetét, és számba vette öt eddigi kitüntetettjét. A díjazottat Padányi Emese, az MKE Bács-Kiskun Megyei Szervezetének elnöke laudálta. A méltató szerint Orosz István – aki 1956-ban tagja volt a kecskeméti Pedagógus Forradalmi Tanácsnak – igen jelentős irodalomtörténeti, szerkesztői, illetve lelkiismeretes oktatói és iskolai könyvtárosi tevékenységéért nyerte el a magas elismerést.

A kitüntetéshez szívből gratulálunk!